

SURİYELİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM YAŞANTILARININ İNCELENMESİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Aydın BAL¹, Atilla CAVKAYTAR², Tahir Mete ARTAR³, Mustafa ULUYOL⁴

* Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

1 Prof. Dr., University of Wisconsin, Rehabilitasyon Psikolojisi ve Özel Eğitim Bölümü, abal@wisc.edu, ORCID: 0000-0001-7246-5876.

2 Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, atilla.cavkaytar@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8067-1602.

3 Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, t.meteartar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0285-4152.

4 Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, uluyol26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1837-9915.

Geliş Tarihi: 07.05.2021 Kabul Tarihi: 07.06.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.934424

Öz: Dünya’da meydana gelen savaş, kıtlık ve politik nedenler ile birçok coğrafyada göç hareketleri ve mültecilik toplumlari etkileyen bir olgu haline gelmiştir. Göç alan ülkelerde mültecilerin topluma uyumunu sağlamak için onlara sunulacak eğitim hizmetlerinin planlanması oldukça önemlidir. Türkiye çevresindeki gelişmeler sonucunda son yıllarda önemli düzeyde mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Okul çağında olan mülteci bireylere sunulan eğitim hizmetlerinin niteliğinin artması, henüz yeni sayılabilecek bu olgunun paydaşlar tarafından anlaşılması ile mümkün olabilecektir. Bu araştırmada paydaşların gözünden Es-kişehir’de yaşayan okul çağındaki mülteci öğrencilerin eğitim deneyimlerinin belirlenmesi ve buna yönelik öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri dokuz öğretmen, ikisi okul yöneticisi, üçü ebeveyn ve altısı öğrenci olmak üzere 19 katılımcıdan yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Gerçekleştirilen tümevarım analizi sonucunda beş temaya ulaşılmıştır. Bulgular Suriyeli mülteci öğrencilerin davranış, sosyal ve akademik özellikler açısından sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenler ve okul müdürleri adrese dayalı okul kayıt sistemini mültecilerin mülteci olmayan akranlarıyla eğitim görmesi önünde bir engel olarak nitelendirmekte ve bu uygulamanın okuldaki mülteci öğrenci yoğunluğunu artırarak eğitimin niteliği düşürdüğünü ifade etmektedirler. Mülteci öğrencilerin ebeveynleri ise genel olarak çocuklarına sunulan eğitimi yeterli bulmaktadırlar. Paydaşların mülteci eğitimine yönelik önerileri mülteci öğrencilere Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesi, psikolojik desteklerin sunulması, eğitim sunan öğretmenlerin mülteci eğitimine yönelik materyal ve seminerlerle desteklenmesi ve ebeveynlere yönelik aile eğitimi çalışmalarının gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli mülteciler, mülteci eğitimi, bütünleştirme, nitel araştırma

INVESTIGATION OF THE EDUCATIONAL LIFE OF SYRIAN REFUGEE STUDENTS

Abstract:

Due to war, famine and political reasons in the world, migration movements and refugees have become a phenomenon affecting societies in many geographies. It is very important for the countries exposed to migration to plan the education services to be provided to refugees in order to ensure their integration into society. In this context, a significant number of refugee individuals took refuge in the country for different reasons. Increasing the quality of educational services offered to refugee individuals at school age can only be possible with the understanding by stakeholders of this new phenomenon. The present study examined Syrian refugee students' educational experiences in Eskisehir, Turkey. The ethnographic data were generated through participant observations and semi-structured interviews with 19 participants, including nine teachers, two school principals, three parents and six students at a public elementary school in a low-income neighborhood in Eskisehir. Five themes emerged through induction analyses. The findings revealed the behavioral, social and academic problems that Syrian refugee students experienced. Teachers and school administrators described the home address-based school enrollment system as an obstacle for refugee youth to study with their non-refugee peers. This policy decreased the quality of education as it increased the density of refugee students at schools. Participants' suggestions for refugee education included exclusively providing Turkish language courses to newly arrived students, providing psychological support for traumatic stress related to war and immigration, supporting teachers with appropriate teaching materials and professional development opportunities for refugee education, and establishing active family-school partnerships.

Keywords: Syrian refugees, refugee education, inclusion, qualitative research

Giriş

Dünya çapında 26 milyon mülteci bulunmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, [UHNCR] 2020). Mültecilik ve sığınmacılık her ülkenin yasal mevzuatında farklı şekilde tanımlansa da genel olarak çevresel sebepler ya da savaş, etnik çatışmalar, iç savaşlar gibi olumsuz durumlar nedeniyle başka bir ülkeye zorunlu olarak göç etme durumunu nitelendirmektedir (UHNCR, 2017; Özkarslı, 2014). Çocuklar mülteci nüfusun %51'ini oluşturmaktadır (UHNCR, 2017). 2011 yılının Mart ayından beri 3,4 milyondan fazla mülteci Suriye'deki savaştan kaçarak Türkiye'ye gelmiştir (Avrupa Komisyonu, 2018). Bununla birlikte Türkiye, 3,6 milyon mülteci ile dünya ça-

pında en büyük mülteci nüfusu barındıran ülke konumuna gelmiştir (UHNCR, 2020). Daha sonra Kolombiya 1,8 milyon, Pakistan 1,4 milyon, Uganda 1,4 milyon ve Almanya 1,1 milyon mülteci barındırmaktadır. Türkiye'deki mültecilerin %90'ı mülteci kamplarının dışında yaşamlarını sürdürmektedirler (Avrupa Komisyonu, 2018).

Eğitim, mültecilerin yeni ülkelerinde başarılı bir şekilde yerleşimini ve sosyal uyumunu sağlamada en önemli etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir (UHNCR, 2015). Mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarını, güçlü yönlerini ve ilgilerini ele almak için bireysel, kurumsal ve kişilerarası faktörlerin etkileşimine odaklanan kültürel-tarihsel bir bakış gerekir. Bu çok boyutlu yaklaşım mülteci deneyimlerinin karmaşıklığını kavramak ve onların eğitimi ve sosyal uyumu için çok önemlidir (Bal, 2014; Bal & Perzegian, 2013; Holland & Lave, 2001; Sullivan & Simonson, 2016). Bu nedenle mülteci öğrencilerin hem geldikleri ülkenin hem de sığındıkları ülkenin sosyal-kültürel yapısını dikkate alan bir bakış açısı gerekmektedir. Bu kapsamda "mülteci öğrenciler gelirken ne getirirler?" sorusunun yanıtı kültürel ve dilsel uygulamalar, sosyal, politik ve ekonomik geçmiş, travma (örneğin, savaş) gibi zorluklar ve bu zorluklarla mücadele ve dayanıklılık konularında ipuçları barındırmaktadır. Bununla birlikte "mülteci öğrenciler geldikleri ülkede ne bulurlar?" sorusunun yanıtıysa onların içerisinde buldukları yeni çevredeki sosyal, ekonomik ve eğitsel imkânlarla birlikte, mültecilere karşı tutumları kapsamaktadır.

Alanyazında mülteci çocukların ve ailelerinin sığındıkları ülkedeki eğitim yaşamına ilişkin durumun belirlenmesi, sorunların ortaya konması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Cole (1998) mülteci çocukların ve ailelerinin endişelerini ve sorunlarını ele aldığı araştırmasında çok kültürlü uyum, ikincil dil gelişimi ve değerlendirme konularını tartışmıştır. Araştırma sonuçları göç sürecinde yeni bir ülkeye, yeni bir kültüre uyumun en stresli süreç olduğu, ekonomik nedenlerle yetersiz beslenme ve hastalıkların doğurduğu fiziksel sorunlar ve zihinsel sağlık sorunlarının, sosyal nedenlerle yaşanan psikolojik travmaların, eğitim alanındaki boşluğun gelişim sürecinde yarattığı sorunların mülteci çocuklar üzerinde kalıcı hasarlar bıraktığını göstermektedir. Araştırmada kültüre uyumlu hizmetler için kavramsal bilgi ve beceri eğitimi gerektiren bir çevresel modelin geliştirilmesi gerektiği ve eğitim alanında zihinsel sağlık uzmanlarına büyük rol düştüğü belirtilmiştir.

Başka bir araştırmada mülteci öğrencilerle çalışan öğretmenlere destek ve öneriler sunmak amacıyla öğrencilerin özel gereksinimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenler, okul müdürü, sosyal çalışmacılar, geçiş hizmetlerinde çalışan rehberler ve ailelerle görüşmeler yapılmıştır (Szente, Hoot & Taylor, 2006). Öğrenciler Kenya, Sudan, Somali, Afganistan, Liberya, Ruanda, Fildişi Sahili, Ukrayna, Etiyopya, İran ve Irak'tan Amerika'ya göç etmiş, 6 aydan 5 yaşa kadar küçük çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen görüşmeler sonunda mülteci öğrencilerin özel gereksinimleri üç temel temada toplanmıştır. Bunlar; çocuklara travmayla başa çıkmada destek olma, mülteci öğrencilerin akademik uyumunu destekleme ve

olumlu aile-öğretmen ilişkileri kurma şeklindedir. Her bir tema için öğretmenlere yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Buna göre mülteci öğrenciler ve aileler için mümkün olan en iyi hizmeti sağlamada mülteci yerleştirme kuruluşlarının, üniversitelerin ve okulların birlikte çalışması, öğrencilerin yaşam öykülerinin detaylı bir şekilde alınarak kültürel geçmişlerine uygun öğrenme ve değerlendirme uyarlamalarının yapılması, ayrıca psikolojik destek hizmetlerinin sunulması gerektiği ortaya konmuştur. Yeterli destekler sağlandığında mülteci çocukların akademik, sosyal ve duygusal açıdan ilerleyeceği, kültürler arası becerilerin ve anlayışın gelişebileceği önerilmiştir (Szente, Hoot & Taylor, 2006). Benzer şekilde Matthews (2008) Avustralya’da da mülteci öğrencilerin okul yaşamına uyumunda eğitimsel uyarlamaların ve travmalarla başa çıkma da sunulacak psikolojik desteklerin çok önemli olduğu, bu süreçte kurumsal yapıların politikalarının ve eğitim alanının birlikte çalışması gerektiği vurgulanmıştır.

Türkiye’de yapılan araştırmaların ise politik durumlardan etkilendiği, son yıllarda artan mülteci nüfusuna paralel olarak araştırmaların da yeni yeni şekillendiği söylenebilir. Bu nedenle Türkiye’de araştırmaların müdahale programlarını oluşturmak ya da etkilerini incelemekten önce var olan durumu ve sorunları belirlemeye yönelik olduğu görülmektedir. Bircan ve Sunata (2015) Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin eğitimsel değerlendirmelerini ele aldıkları araştırmalarında her seviyedeki mülteci öğrencilerin çok önemli bir bölümünün temel eğitime erişiminde sorunlar olduğu ve temel olarak finansal yetersizlikten dolayı eğitim programı geliştirmede büyük sınırlılıklar bulunduğunu belirtmişlerdir. Buna yönelik yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde özel ve kamu kurumlarının birlikte çalışması gerektiği önerilmiştir.

Van ilinde gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla mülteci çocukların yaşadıkları sorunlar rapor edilmiştir. Buna göre öğretmenler; temel problemin çocukların Türkçeyi bilmemesi olduğunu, buna bağlı olarak akranlarıyla etkileşimlerinin güçleştiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal ve kültürel farkların doğurduğu problemlerden söz etmişlerdir. Çalışma sonunda mülteci çocukların bu ülkede savunmasız olduğu ve okul yaşamının ve eğitimin bu süreçte çok önemli bir destek sağlayabileceği belirtilmiştir (Şeker ve Sirkeci, 2015). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin görüşlerini inceleyen başka bir çalışmada da benzer bulgular paylaşılmış, mülteci öğrencilerin eğitiminde başlıca sorunun dil ve kültürel farklılıklar olmakla birlikte, eğitimcilerin süreçte yeterince desteklenmedikleri ifade edilmiştir (Erdem, 2017). Sirin & Rogers-Sirin (2015) Suriyeli mülteci çocukların eğitim gereksinimlerini inceledikleri araştırmalarında mülteci çocukların yeni bir kültüre uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda yeni bir dil öğrenmeye çalıştıklarını ve çocukların bu sosyal-kültürel ve dil değişimlerini aynı anda yakalayamadığını, bu sürecin çocuklar üzerinde travma yarattığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca mülteci olmanın getirdiği travmalara bağlı olarak Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci çocukların akademik yaşamda güçlük çektikleri, sosyal, duygusal, bilişsel gelişimlerinin olumsuz etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Türkiye’de Suriyeli mülteci çocukların okul deneyimlerinin incelendiği araştırmada ise kendileriyle görüşme yapılan mülteci öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu yaşadıkları, sınıf içinde anlama ve iletişim kurmada güçlük çektikleri, kalabalık sınıfların öğrenme ortamında sorun oluşturduğu, öğretmenlerin bu öğrencilerle ilgili karar verme süreçlerine dahil olmadıkları görülmüştür. Araştırmada mülteci öğrencilerin kaynaştırma-bütünleştirme uygulamalarına dahil olması ve öğretmenlerin mülteci öğrencilerle ilgilenmesi konusunda desteklenmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi önerilmiştir (Tösten ve diğ., 2017). Benzer şekilde Kiremit, Akpınar ve Tüfekçi Akcan’ın (2018) gerçekleştirdikleri ve Suriyeli mülteci öğrencilerin okula uyumu hakkında öğretmen görüşlerini inceledikleri araştırmalarında mülteci öğrencilerin dil sorunları nedeniyle akranları ve öğretmenleriyle uyum sağlayamadıkları, dolayısıyla eğitim-öğretim süreçlerine katılmadıkları bulguları paylaşılmıştır.

Jalbout (2015) Suriyeli mülteci çocukların eğitim planlamasına yönelik hazırlanan bir raporda beş temel fırsat belirlemiştir: (1) ilköğretime erişimin hızlandırılmasına yönelik yatırım yapma, (2) Suriyeli gençler için hedef ve strateji geliştirme, (3) hem Türk hem de mülteci çocuklar için erken eğitime erişimi artırma, (4) doğrudan bütçe desteğini artırma ve Türkiye hükümetinin üzerinde mutabık olunan hedefleri yerine getirmesi ve (5) uzun vadeli eğitim ve esneklik planı geliştirme şeklindedir. Çalışmalar Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitim politikalarına yönelik etkili değerlendirme sistemlerinin oluşturulmasını ve bütünleştirme temelli yaklaşımlarında mülteci çocukların özgün ihtiyaçlarının temel alınmasını önermektedirler (Aras ve Yasun, 2016; McCarthy, 2018). Bu süreçte okul temelli psikolojik destek programlarının işe koşulması (Görmez ve diğ., 2017) ve özel eğitim desteğinin ve özel eğitim öğretmenlerinin mülteci çocuklara yardım olacağı düşünülmektedir (Dogutas, 2016).

Sonuç olarak mülteci öğrencilerin uyumunda sınıf öğretmeni ve bütünleştirme kritik role sahiptir. Öğrencinin alacağı desteklerin doğru şekilde belirlenmesi ve desteklere erişim için gerekli iş birliğinin sağlanmasında öğretmen anahtar kişidir (Kirk & Winthrop, 2007). Bu nedenle öğretmenlerle yapılan görüşmeler mülteci öğrencilerin var olan durumları ve gereksinimlerinin belirlenmesinde önemli veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Öte yandan dünya genelinde var olan mülteci çalışmalarının büyük bir çoğunluğu problem odaklıdır. Bu araştırmalar mülteci öğrencilerdeki travmayla ilgili problemlerin belirlenmesine, uyum sağlamaya ve mültecilerin yaşadıkları zorluklara odaklanmaktadır (Amerikan Psikoloji Birliği, APA, 2010; Bal, 2014; Bal & Perzigian, 2014; Sullivan & Simonson, 2016). Türkiye’de Suriyeli mülteci öğrencilerin deneyimlerini ve gereksinimlerini inceleyen, öğretmenlerin ve mülteci öğrencilerin yaşadıklarını ele alan ve çözüm önerilerini tartışan araştırmalar sınırlı sayıdadır.

Bu araştırmanın temel amacı paydaşların gözünden Eskişehir’de yaşayan okul çağındaki mülteci öğrencilerin eğitim deneyimlerinin belirlenmesi ve buna yönelik öneriler geliştirilmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda sıralanan araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim ortamında gözlenen özellikleri nasıldır?
2. Paydaşların Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Suriyeli mülteci öğrencilerin ve ebeveynlerinin eğitim süreci ve okula yönelik algı ve görüşleri nasıldır?
4. Paydaşların Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik önerileri nelerdir?

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulguların uygulamacıların akademik ve davranışsal alanlarda günlük yaşayan mülteci öğrencilere yönelik kültürel açıdan duyarlı programlar tasarlamasına imkân vereceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın Türkiye'deki okullarda davranışsal günlük yaşayan mülteci öğrencilerin deneyimlerini sosyal, kültürel ve tarihsel açıdan kapsamlı bir bakış açısıyla ve onların bakış açılarından inceleyerek alanyazındaki kritik boşluğu doldurmaya hizmet edeceği söylenebilir.

Yöntem

Mülteci eğitimi öğrenciler, onların velileri, öğretmenler ve okul yöneticileri gibi pek çok paydaş tarafından yürütülen bir süreci ifade etmektedir. Araştırma amacı doğrultusunda, bu sürece yönelik paydaş görüşlerinin incelenmesi için araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşıma uygun olarak gerçekleştirilmiştir

Araştırma Deseni

Nitel araştırma; olay, olgu, durum ve ilişkileri araştırmak amacıyla sözlü ve görsel olarak kapsamlı bir şekilde verilerin toplanması, analizi ve sunulması sürecini ifade eden bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Fraenkel & Warrel, 1990; Gay, Mills & Airasian, 2012). Fenomenolojik yaklaşım, olay ya da olguların belli bireylerin tecrübelerinden yola çıkarak onlar tarafından nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır (Gay, Mills, & Airasian, 2012). Bu bağlamda bir fenomene ilişkin deneyimi olan grupların görüşlerine başvurulmaktadır. Bu çalışmada bir ilköğretim okulunda eğitim görmekte olan mülteci öğrenciler, onların ebeveynleri ve okul yöneticilerinden mülteci öğrencilerin eğitimle ilgili yaşantılarına yönelik veriler yapılandırılmış görüşmeler düzenlenerek toplanmıştır.

Katılımcılar: Bu araştırmanın katılımcıları en az bir sene boyunca Eskişehir ilinde eğitim görmekte olan altı mülteci öğrenci, üç ebeveyn ve iki okul yöneticisi ve sekiz öğretmen olmak üzere 19 kişiden oluşmaktadır (Tablo 1). Araştırmada yürütülecek yarı yapılandırılmış görüşme katılımcıları amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, anlaşılacak istenen olay ya da olgu hakkında en zengin bilginin elde edileceği düşünülen bireylerin katılımcı olarak seçilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Creswell, 2008). Ölçüt amaçlı örnekleme ise katılımcıları, araştırılmak istenen durumu en iyi yansıtması beklenen bireyleri araştırmaya dâhil etmek amacıyla katılımcıların belirlenmesinde göz önünde bulundurulacak ölçütlerin araş-

tırma öncesinde belirlendiği örnekleme yöntemi olarak tanımlanabilir (Creswell, 2008; Merriam, 2009). Araştırma katılımcılarından olan mülteci öğrencilerde Suriye'den göç etmiş olmak, en az bir yıldır Eskişehir'de öğrenim görmek ve hâlihazırda ilkokul, ortaokul ve ortaöğretime devam etmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ebeveyn ve okul yöneticilerinde ilgili ölçütü sağlayan mülteci öğrencilerin ebeveyni/okul yöneticisi/öğretmeni olmak koşulu aranmıştır. Katılımcıların belirlenmesi aşamasında Tepebaşı ve Odunpazarı İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile görüşülerek kamu kurumlarında eğitim alan mülteci öğrencilerin yoğunlaştıkları semtlerin bulunduğu bir okul araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Süreci: Nitel araştırma sürecinde veriler görüşme, gözlem, saha notları, görsel veriler ve resmi-kişisel dokümanlar gibi kaynaklardan elde edilebilmektedir (Bogdan & Biklen, 2007; Gay, Mills & Airasian, 2012). Bu araştırmanın birincil verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile destekleyici verileri ise demografik bilgi formları ve araştırmacı günlüklerinden elde edilen saha notları kullanılarak toplanmıştır.

Veri toplama araçları: Araştırmada kullanılacak olan birincil veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Görüşme formunda her bir grup için üç açık uçlu soru bulunmaktadır. Araştırma soruları, alan yazın taramasının yanı sıra araştırmacıların deneyimlerinden yola çıkılarak oluşturulmuş ve uzman görüşleri alınarak dönütlere göre düzenlenmiştir. Uzman görüşlerine göre düzenlenen görüşme sorularının araştırma amacına yönelik verileri sağlayıp sağlamadığının ortaya konması için etik kurul izni alındıktan sonra pilot görüşmeler gerçekleştirilerek görüşme soru formuna son hali verilmiştir. Katılımcılara yönelik belli özellikleri belirlemek için bir demografik bilgi formu hazırlanmıştır.

Araştırmacılar araştırmanın planlanma döneminden verileri toplanmasına ve analizine kadar tüm sürece yol göstermesi amacıyla deneyim ve gözlemlerini günlüklerine not etmişlerdir. Bu deneyim ve gözlemler saha notu olarak kayıt altına alınarak veri analizi ve verilerin yorumlanması aşamalarında araştırma ekibine doğrulayıcı bir ikincil veri kaynağı olarak yol göstermiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Demografik Bilgileri					
Kod isim	Yaş	Cinsiyet	Görevi	Mülteci öğrencilerle çalışma süresi	Mültecilerle ilgili eğitim alma
Ö1	35	Kadın	Sınıf Öğrt.	1	Evet
Ö2	39	Kadın	Sınıf Öğrt.	3	Hayır
Ö3	40	Kadın	Sınıf Öğrt.	3	Evet
Ö4	43	Kadın	Sınıf Öğrt.	2	Hayır
Ö5	44	Kadın	Sınıf Öğrt.	5	Hayır
Ö6	45	Erkek	Sınıf Öğrt.	4	Evet
Ö7	47	Erkek	Sınıf Öğrt.	3	Evet
Ö8	47	Kadın	Sınıf Öğrt.	3	Hayır
Y1	44	Kadın	Okul Müdürü	5	Hayır
Y2	56	Kadın	Müdür Yardımcısı	5	Evet
Ebeveynlerin Demografik Bilgileri					
Kod İsim	Yaş	Yakınlık	Eğitim	TR'de geçirilen yıl	Meslek
E1	19	Kardeş	Ortaokul	1	İşsiz
E2	32	Anne	Üniversite	1	Arapça öğretmeni
E3	37	Anne	İlkokul	3	Ev hanımı
E4	42	Anne	İlkokul	3	Ev hanımı
Öğrencilerin Demografik Bilgileri					
Kod İsim	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Dil	
Ö1	8	Erkek	2	Arapça	
Ö2	7	Kadın	1	Arapça	
Ö3	7	Kadın	1	Arapça	
Ö4	10	Kadın	4	Arapça/Türkçe	
Ö5	10	Kadın	4	Arapça	

Veri analizi: Nitel araştırmada veri analizi araştırma amacı ve sorularına göre değişkenlik göstermektedir. Araştırmacı veri analizi sürecini belirlerken topladığı verinin yapısını ve araştırma sorularını göz önünde bulundurmalıdır (Saldana & Omasta, 2016). Bu araştırmada veriler tümevarım analizi ile analiz edilmiştir. Analiz, Creswell'in (2014) nitel araştırmalarda veri analizi basamaklarına göre yapılmıştır: (1) ses kayıtlarının dökümünün gerçekleştirilmesi, (2) verilerin düzenlenip analize hazır-

lanması, (3) bütün verilerin baştan sona okunması, (4) verilerin kodlanması, (5) temaların oluşturulması, (6) temaların ilişkilendirilmesi ve (7) temaların yorumlanması olarak sıralanabilir.

Bu araştırmanın verileri QSR NVivo 11 yazılımı yardımı ile analiz edilmiştir. Nitel veri analizinde yazılım kullanımı araştırmacıya veri kaynaklarını gruplandırmaya ve nitelendirmeye olanak tanınmasıyla, verileri yönetmeye, tüm veriler içerisinde istenen terim ya da kavramların aratılabilmesi özelliği ile veri sorgulamasına, durum, düşünce ve yapıların verilerden yola çıkılarak grafiksel modeller yapılmasına ve verilerin içeriğini özet ya da kapsamlı olarak raporlaştırma özelliği sayesinde veriden raporlar elde etme avantajları sağlamaktadır (Bazeley & Jackson, 2007; Lewins & Silver, 2007).

İnandırıcılık Sağlama Amacıyla Alınan Önlemler

Araştırmanın veri toplama, veri analizi ve raporlaştırma aşamalarda doğabilecek etik sorunların önüne geçebilmek ve verileri doğrulayabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme sürecindeki bu aşamalara ilişkin inanırılık çalışması yapılmıştır. Veri toplama sürecinde inanırılık çalışmasında, görüşmeler ses kaydına alınarak, ses kayıtları bağımsız bir uzman tarafından dinlenip kontrol edilmiştir. Ayrıca, kodlama güvenilirliği çalışması yürütülmüştür. Araştırmacılar kod ve tema anahtarını oluşturduktan sonra bağımsız başka bir alan uzmanına dökümleri ve kod anahtarını vererek, tüm dökümleri yeniden kodlaması istenmiştir. Daha sonra araştırmacılar ve bağımsız uzman kodlamaların uyuşmasını değerlendirmişlerdir (Bogdan & Biklen, 1998; Merriam, 2009).

Etik Konular

Bu araştırma kapsamında Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 08.12.2018 tarihli 116339 numaralı belge ve Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden 01.04.2019 tarih ve E.20970 numaralı belge ile izin alınmıştır. Bununla birlikte katılımcıların kendilerinden, (öğrenci ise) ebeveynlerinden izin alınmıştır. Araştırmacı, görüşme randevularının alınması, görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve görüşme sonrasında katılımcı odaklı ve gönüllülük ilkesine dayanan bir yaklaşım içerisinde olmaya özen göstermiştir. Bu kapsamda görüşme randevularında öncelikle katılımcıların uygun olduğu tarih ve saatler belirlenmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara önceden hazırlanmış Gönüllü Katılım Onam Formu sesli olarak okunmuş. Ardından katılımcıya da tekrar okuyarak imzalaması rica edilmiştir. Araştırmacılar Gönüllü Katılım Onam Formu'nun bir kopyasını imzalayarak katılımcıya sunmuşlardır. Araştırmacı, görüşme yapmak amacıyla gittiği ortamlarda geçirdiği süre boyunca mülteci öğrencileri nitelendirmesi gereken durumlarda, etiketleyici dil kullanmamak adına olumlu bir dil kullanmışlardır. Araştırmacılar veri toplama sürecinde olduğu gibi veri toplama sonrasında ve veri analizi sürecinde de etik ilkelere uygun davranmaya özen göstermişlerdir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin ses kayıtlarının dökümü araştırmacılar gözetiminde gerçekleştirilmiş ve ses kayıt dosyaları klasör şifreleme yazılımı ile korumaya alınmıştır.

Bulgular

Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimlerine ilişkin paydaş görüşleri incelendiğinde gerçekleştirilen tümevarım analizi sonucunda (1) Suriyeli mülteci öğrencilerin özellikleri, (2) Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimi ve okul, (3) mülteci öğrencilerin ebeveynlerinin gözünden eğitim, (4) Suriyeli mülteci öğrencilerin gözünden eğitim ve (5) Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik öneriler başlıklarında beş temaya ulaşılmıştır. Ulaşılan temalar ve alt-temalar Tablo 2’de paylaşılmıştır

Tablo 2. Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitimine İlişkin Paydaş Görüşleri

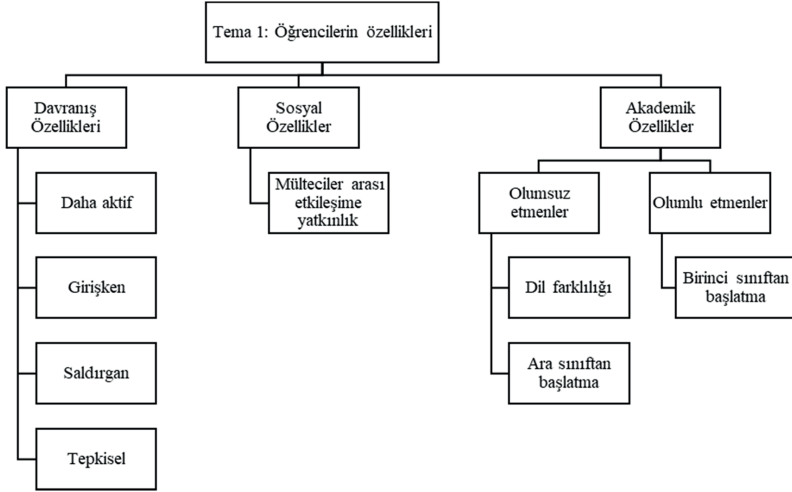
Tema No	Alt Tema No	Tema/Alt Tema Adı
1.		Suriyeli mülteci öğrencilerin özellikleri
	1.1.	Suriyeli öğrencilerin davranış özellikleri
	1.2.	Suriyeli öğrencilerin akademik özellikleri
	1.3.	Suriyeli öğrencilerin sosyal özellikleri
2.		Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimi ve okul
	2.1.	Suriyeli mülteci öğrencilerin okula kayıt süreçleri
	2.2.	Mülteci öğrencilerin okula etkileri
	2.3.	Okulun mülteci eğitiminde kullandığı yöntemler
2.4.	Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar	
3.		Mülteci öğrencilerin ebeveynlerinin gözünden eğitim
	3.1.	Çocuklarının eğitim sürecine ilişkin görüşleri
	3.2.	Öğretmenlerle işbirliğine ilişkin görüşleri
3.3.	Ebeveynlerin gereksinim duydukları destekler	
4.		Suriyeli mülteci öğrencilerin gözünden eğitim
	4.1.	Olumlu görüşler
	4.2.	Olumsuz görüşler
	4.3.	Hayaller
4.4.	Okulda gerçekleştirilen etkinlikler	
5.		Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik öneriler
	5.1.	Mülteci eğitimi sürecine öneriler
	5.2.	Öğretmenlere yönelik öneriler
	5.3.	Mülteci öğrenci ailelerine yönelik öneriler
5.4.	Akademiye ve devlete öneriler	

1. Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Özellikleri

Paydaş görüşleri mülteci öğrencilerin davranış, akademik ve sosyal özellikleri başlıklarında incelenmiştir (Şekil 1). Buna göre Suriyeli mülteci öğrenciler mülteci olmayan öğrencilerden davranışsal, akademik ve sosyal açıdan farklı özellikler göstermektedirler.

Şekil 1.

Tema 1: Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Özellikleri

1.1. Suriyeli mülteci öğrencilerin davranış özellikleri: Öğretmen ve okul yöneticileri mülteci öğrencilerin çoğunluğunun mülteci olmayanlara göre fiziksel açıdan daha aktif ve çeşitli fırsatlara yönelik daha girişken olduklarını ifade etmişlerdir. Y1 mülteci öğrencilerin Türk öğrencilere göre daha girişken olduğunu "...çocuk sayısı arttığı zaman doğal olarak çocuklara ilgide azaldığı için otomatik olarak kendi sorumluluklarını kendileri edinmişler geldikleri koşullar düşünüldüğünde kendileri çok daha bizim çocuklarımızda kıyaslandığında çok daha girişimciler..." sözleriyle ifade etmiştir. Mülteci öğrenciler "yaşadıkları travmalardan" dolayı çeşitli durumlarda akranlarına saldırgan davranışlar sergileyebildikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte mülteci öğrenciler zil sesi, yüksek sesler, acil durumlar gibi koşullarda akranlarına göre daha tepkisel davranmaktadırlar. Katılımcılar bu durumu mülteci öğrencilerin geçmişte yaşamış oldukları savaş koşullarının oluşturduğu travmaya bağlamaktadır.

Tablo 3. Suriyeli öğrencilerin davranış özellikleri

Kod	f
Daha aktif	6
Girişken	5
Saldırgan	3
Tepkisel	2

1.2. Suriyeli öğrencilerin akademik özellikleri: Öğretmenler Suriyeli mülteci öğrencilerin akademik başarılarının genellikle düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Veriler, bunun nedenini öncelikli olarak öğrencilerin anadilinin farklı oluşuna bağlamaktadır. Ö2 mülteci öğrencilerin akademik özelliklerinde dil farklılığının etkisini “...*akademik olarak şeyde çok zorlanıyoruz şimdi Arapça dili bizimkine göre ters yönden yazıldığı için çocuklar afalliyor...*” şeklinde dile getirmiştir. Bununla birlikte mülteci öğrencilerin okula kayıt olduklarında sınıflarının takvim yaşlarına göre belirlenerek ara sınıflardan eğitime dâhil olmalarının akademik açıdan onları olumsuz etkilediği söylenebilir. Öğretmenler takvim yaşı göz önünde bulundurulmaksızın birinci sınıftan eğitime başlayan mülteci öğrencilerin Türkçe okuma yazma öğrenebildiklerini ve dolayısıyla akademik başarılarının olumlu yönde etkilendiğini ifade etmektedirler.

Tablo 4. Suriyeli öğrencilerin akademik özellikleri

Alt-tema	Kod	f
Olumsuz yönde etkileyen etmenler	Dil farklılığı	5
	Ara sınıftan eğitime başlama	3
Olumlu yönde etkileyen etmenler	Birinci sınıftan eğitime başlama	4

1.3. Suriyeli mülteci öğrencilerin sosyal özellikleri: Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşleri mülteci öğrencilerin sosyal açıdan daha çok okuldaki diğer mülteci öğrencilerle etkileşim kurduklarını ortaya koymaktadır. Araştırma verileri bu sosyal ayrışmayı, Suriyeli mülteci öğrencilerin okulda sayıca fazla olmasına bağlamaktadır. Bir öğretmen “*aslına bakıldığında onlar sosyal açıdan sorun yaşamıyor. Bizim Türk öğrenciler azınlıkta ve dışlanıyor diyebiliriz... (Ö6)*” sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir. Katılımcılara göre mülteci öğrenciler ile mülteci olmayan öğrencilerin sosyal etkileşim kurmalarında dil farklılığı oldukça olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Tablo 5. Suriyeli mülteci öğrencilerin sosyal özellikleri

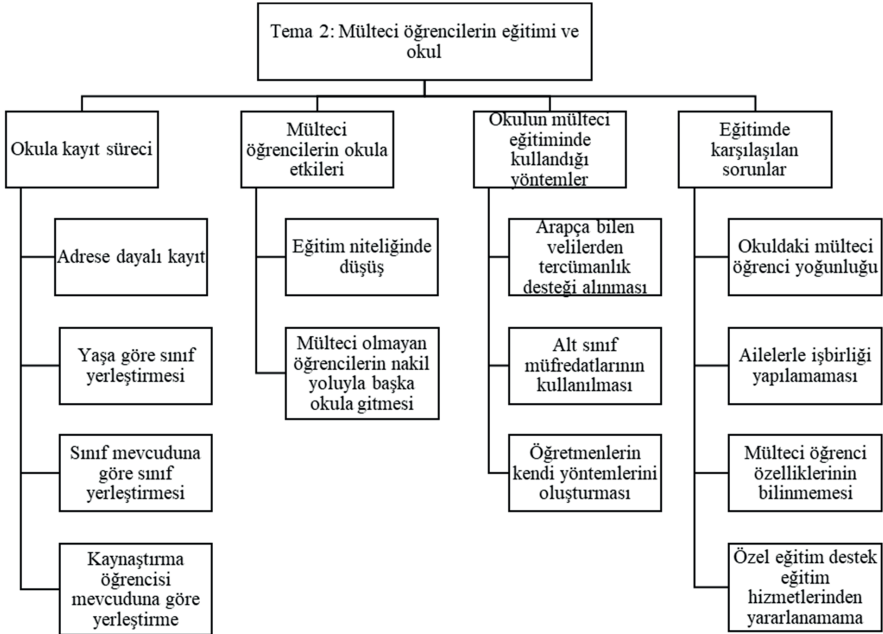
Kod	f
Mülteci öğrencilerle etkileşime yatkın olma	6
Sosyal ayrışmanın nedenleri	
Suriyelilerin sayıca fazla olması	12
Dil farklılığı	6

2. Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitimi ve Okul

Mülteci öğrencilerin eğitimi ve okula etkileri hakkında bulgular aşağıda sıralanmıştır. Şekil 2’de görüldüğü üzere bu tema kapsamında katılımcıların mülteci öğrencilerin okula kayıt süreci, mülteci öğrencilerin okula etkileri, okulun mülteci eğitiminde kullandığı yöntemler ve mülteci eğitiminde karşılaşılan sorunlar alt temalarını içermektedir.

Şekil 2.

Tema 2: Mülteci öğrencilerin eğitimi ve okul

2.1. Suriyeli mülteci öğrencilerin okula kayıt süreçleri: Okul yöneticilerinin okula kayıt süreçlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde Suriyeli mülteci öğrencilerin okullara kayıt sürecinde adrese dayalı kayıt sürecinin işletildiği, bunun dışında herhangi bir uygulama olmadığı görülmektedir. Y1 bu konudaki görüşlerini *“hiçbir şekilde koşul gözetmeksizin ikamettedir şudur budur hiçbir şeye bakmaksızın nereye başvurmuşlarsa oraya alınacaklar”* şeklinde ifade etmiştir.

Suriyeli mülteci öğrencilerin okula kayıt olmasının ardından gerçekleşen sınıf belirleme sürecindeyse okul yönetimi öğrencilerin yaşını, sınıfların hâlihazırdaki mevcutlarını ve sınıflarda yer alan kaynaştırma öğrencilerinin sayısını göz önünde bulundurduklarını ifade etmişlerdir.

2.2. Mülteci öğrencilerin okula etkileri: Araştırma bulguları katılımcıların mülteci öğrencilerin okulu genellikle olumsuz etkilediği şeklinde algıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcılar mülteci öğrencilerin gelişimiyle birlikte okullarında sunulan eğitimin niteliğinin düştüğünü ifade etmektedirler. Öğretmen görüşleri mülteci öğrencilerin okula kayıt yaptırmasıyla mülteci olmayan öğrencilerin okuldan nakil yoluyla gittiklerini içermektedir. Ö5 bu konuya ilişkin görüşlerini *“...çünkü yoğunlaşmaya başladıkça Türk öğrencilerimiz nakil gitti ve onların yerine gelen yeni kayıtlar hep mülteci geldi...”* sözleriyle ifade etmiştir.

Tablo 6. Mülteci öğrencilerin okula etkileri

Kod	f
Okulun eğitim sunma niteliğinin düşmesi	7
Mülteci olmayan öğrencilerin okuldan nakil alarak gitmesi	5

2.3. Okulun mülteci eğitiminde kullandığı yöntemler: Katılımcı görüşleri öğretmen ve okul yöneticilerinin mülteci eğitiminde farklı yöntem ve süreçler uyguladıklarını ortaya koymaktadır. Bu yöntem ve süreçler bizzat yöneticiler ve öğretmenler tarafından üretilen çözümleri içermektedir. Buna göre öğretmenler Türkçe bilmeyen velilerle iletişim kurmak için Arapça ve Türkçe bilen velilerden destek almaktadırlar. Öğretmenler mülteci eğitiminde ilk etapta sorunlar yaşadıklarını ancak zamanla *“deneme yanılma yoluyla”* kendi yöntemlerini keşfettiklerini ifade etmektedirler. Ö4 bu konuda *“tamamen kara düzen... hani kendimce bir sistem geliştirdim ona göre okuma çalışması yaptım biraz...”* sözleriyle görüşlerini ifade etmiştir. Bununla birlikte mülteci öğrencilerin eğitiminde alt sınıf müfredatlarının kullanılması öğretmenler tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Okul yöneticileri deneyimlerinden yola çıkarak mülteci öğrencileri takvim yaşına göre sınıflara yerleştirmek yerine daha alt sınıflara yerleştirmenin akademik açıdan olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmektedirler. Y2 bu konudaki görüşlerini *“...ikinci sınıfa yaşı tekabül edenleri bire kaydırıyorum kendi inisiyatifimi kullanarak. Böyle uyum konusunda olumlu sonuçlar elde ediyoruz...”* ifadeleriyle açıklamıştır.

Tablo 7. Okulun mülteci eğitiminde kullandığı yöntemler

Kod	f
Arapça bilen velilerden tercümanlık desteği alınması	4
Öğretmenlerin kendi yöntemlerini keşfederek uygulaması	4
Alt sınıfların müfredatının kullanılması	2
Suriyeli öğrencilerin alt sınıflardan eğitime başlatılması	1

2.4. Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Katılımcılar mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaştıkları sorunları okulda mülteci öğrencilerin yoğun olarak yer alması, ailelerle iş birliği kurulamaması, mülteci öğrencilerin özelliklerinin bilinmemesi, mülteci öğrencilerin özel eğitim destek hizmetlerinden yararlanamaması, okulda gözlenen hastalıkların artış göstermesi şeklinde sıralamışlardır. Ö2 okuldaki mülteci öğrenci yoğunluğunun olumsuz etkilerini “...bizdeki en büyük sıkıntı oranın yüzde otuzlardan sonrasında başladı yüzde otuzların üstüne çıkması demek sınıf mevcutları yarı yarıya demek kaynaşmadan ziyade kutuplaşmalara neden oldu...” sözleriyle ifade etmiştir. Ö5 ise ailelerle iş birliğinde yaşadığı sorunu “ev ziyareti yapıyorsunuz arada dil gibi bir probleminiz var ...ya da dediğim gibi hani insanlar evini bırakmış işini bırakmış belki sevdiklerini bırakmış orada eğitim öncelikleri değil çok...” sözleriyle ifade etmiştir.

Tablo 8. Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar

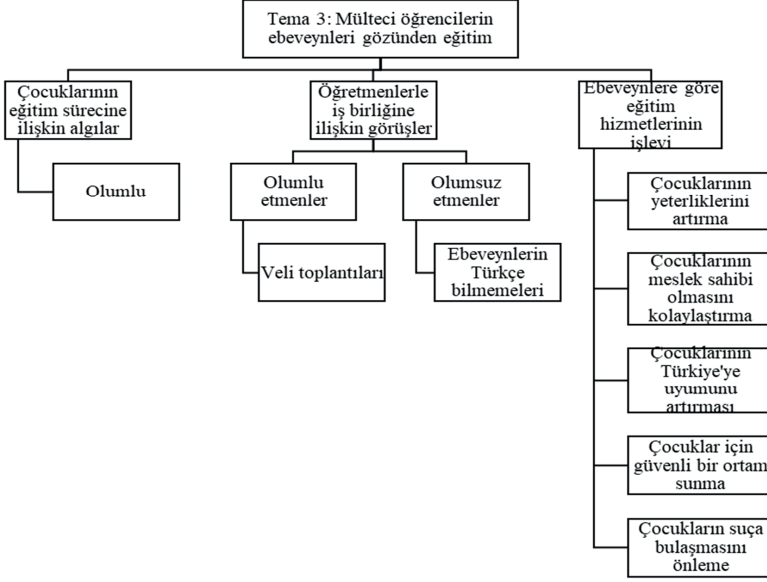
Kod	f
Okuldaki mülteci öğrenci yoğunluğu	4
Ailelerle işbirliği kurulamaması	3
Mülteci öğrencilerin özelliklerinin bilinmemesi	3
Mülteci öğrencilerin özel eğitim destek hizmetlerinden yararlanamaması	2
Okuldaki hastalıkların artış göstermesi	1

3. Mülteci Öğrencilerin Ebeveynleri Gözünden Eğitim

Görüşme sürecinde elde edilen veriler incelendiğinde ebeveynlerin çocuklarına sunulan eğitimden ve onlara eğitim sunan öğretmenlerden genel olarak olumlu şekilde bahsettikleri görülmektedir. Ebeveynler Şekil 3'te özetlendiği gibi öğretmenlerle iletişim kurmada Türkçe bilmemelerinden dolayı zorlandıklarını ifade etmektedirler. Bununla birlikte mülteci öğrencilerin ebeveynlerinin çocuklarına sunulan eğitimin işlevine yönelik olumlu algılara sahip oldukları söylenebilir.

Şekil 3.

Tema 3: Mülteci öğrencilerin ebeveynleri gözünden eğitim

3.1. Ebeveynlerin çocuklarının eğitim sürecine ilişkin görüşleri: Veriler incelendiğinde Suriyeli mültecilerin ebeveynlerinin tümünün çocuklarına sunulan eğitim hakkında olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte ebeveynler çocuklarının okulda aldıkları eğitim sayesinde “kendilerini geliştirdiklerini (E2)” ve Türkiye’ye “uyum sağladıklarını” belirtmişlerdir.

Tablo 9. Ebeveynlerin çocuklarının eğitim sürecine ilişkin görüşleri

Kod	f
Olumlu görüşler	4
Olumsuz görüşler	0

3.2. Ebeveynlerin öğretmenlerle iş birliğine ilişkin görüşleri: Ebeveynler çocuklarına hizmet sunan öğretmenlerin kendilerine “iyi” davrandıklarını ifade etmişlerdir. Okul tarafından eğitim dönemlerinde rutin olarak gerçekleştirilen veli toplantılarının öğretmenlerle iletişim kurmak için bir “fırsat (E3)” olduğunu belirten ebeveynler, öğretmenlerle aynı dili konuşamamalarını iş birliğini olumsuz etkileyen bir etmen olarak öne çıkarmışlardır.

Tablo 10. Ebeveynlerin öğretmenlerle işbirliğine ilişkin görüşleri

Alt-tema	Kod	f
İşbirliğini olumlu etkileyen etmenler	Öğretmenlerin ailelere olumlu yaklaşım benimsemesi	3
	Veli toplantılarının düzenlenmesi	3
İşbirliğini olumsuz etkileyen etmenler	Ebeveynlerin Türkçe bilmemeleri	2

3.3. Ebeveynlere göre eğitim hizmetlerinin işlevi: Ebeveynlerin görüşleri çocuklarının Türkiye’de aldıkları eğitimin işlevini nasıl algıladıklarını ortaya koyan veriler içermektedir. Buna göre katılımcılar Türkiye’de aldıkları eğitim hizmetlerinin çocuklarına yeni bilgiler öğrettiğini, meslek edinmeyi mümkün kıldığını, Türkiye’ye uyum göstermelerini kolaylaştırdığını, çocuklarına güvenli bir ortam sunduğunu ve onları suçtan uzaklaştırdığını ifade etmişlerdir.

Tablo 11. Ebeveynlere göre eğitim hizmetlerinin işlevi

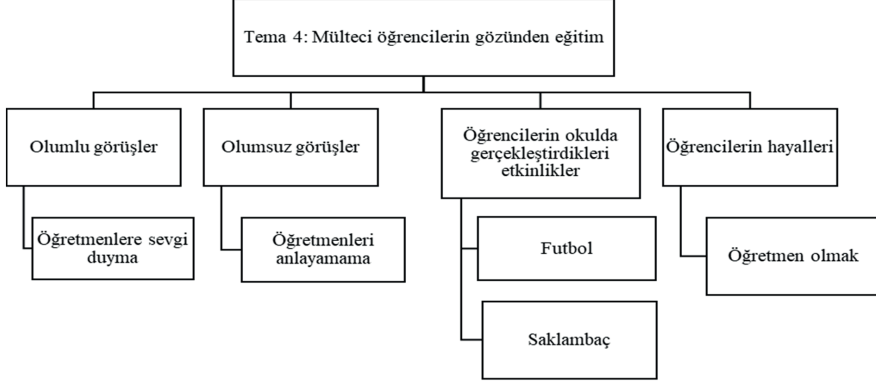
Kod	f
Mülteci çocukların yeterliklerini arttırması	4
Mülteci çocukların meslek sahibi olmasını kolaylaştırması	3
Mülteci çocukların Türkiye’ye uyumlarını arttırması	3
Mülteci çocuklar için güvenli bir ortam sunması	2
Mülteci çocukların suça bulaşmasını önlemesi	1

4. Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Gözünden Eğitim

Mülteci öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeler onların genellikle öğretmenlerini sevdiklerini ancak onları anlayamadıklarını ortaya çıkarmıştır. Mülteci öğrenciler okulda futbol ve saklambaç oynayarak serbest zamanlarını değerlendirmektedirler. Bazı öğrencileri ileride öğretmen olmayı istediğini ifade etmişlerdir.

Şekil 4.

Tema 4: Suriyeli mülteci öğrencilerin gözünden eğitim

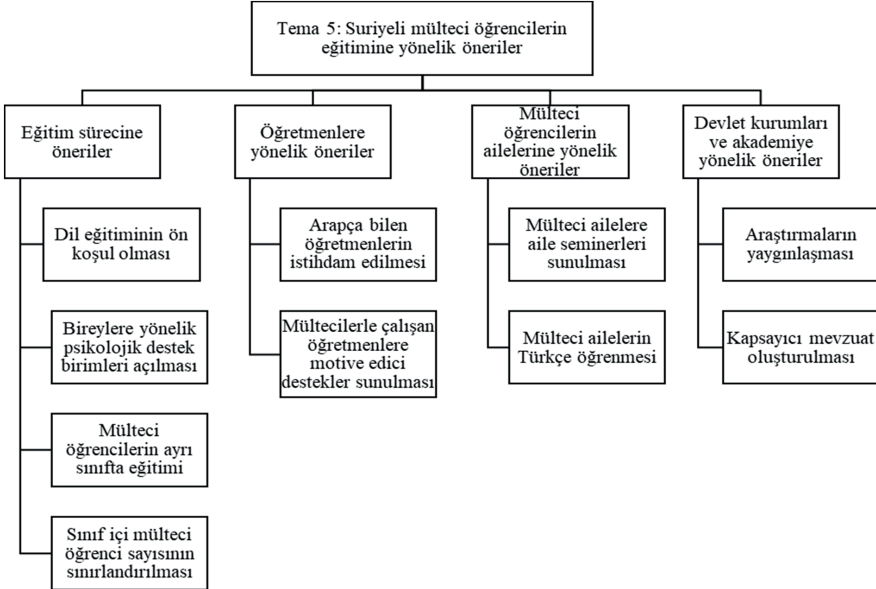

5. Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Öneriler

Paydaşların görüşleri, deneyimlerinden yola çıkarak mülteci eğitimi sürecine yönelik getirdikleri önerileri içermektedir. Bu kapsamda paydaşlar eğitim sürecine, öğretmenlere, ailelere ve devlet ile üniversitelere önerilerde bulunmuşlardır.

Şekil 5.

Tema 5: Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik öneriler

5.1. Mülteci eğitimi sürecine öneriler: Paydaşlar mülteci eğitiminde Türk dilini bilme düzeyinin önemli bir fark yarattığını dolayısıyla ön koşul olarak dil eğitimi sınıflarını açılması gerektiğini ifade etmektedir. Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde psikolojik destek katılımcılar tarafından sıklıkla dile getiren bir öneridir. Ö2'nin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“üçüncü sınıfıma bir öğrenci geliyor dediğim gibi bilmediği dilde ve şey çiçek toplayarak gelmedi derim ben onlara illa ki bir zorlukla bu tarafa geçtiler bazen öyle hikayeler dinliyorsunuz oraları yürüyerek geçtiklerini anlatıyorlar işte sadece geceleri hareket etiklerini anlatanlar var. Eğitimle birlikte psikolojik destek şart...”

Kimi öğretmenler mülteci öğrencilerin mülteci olmayan öğrencilerden ayrı sınıflarda eğitimi görmesini, mülteci öğrencilere Türkiye’de vatandaşlık eğitimi sunulmasını önermektedirler. Mülteciler arasında sosyal destek gruplarının kurulması ve her sınıf için belirli bir mülteci kotası konulması paydaşlar tarafından dillendirilen önerilerdir.

Tablo 12. Mülteci eğitimi sürecine öneriler

Kod	f
Ön koşul olarak dil eğitimi sunulması	5
Psikolojik destek birimlerinin hizmet sunması	5
Mülteci öğrencilerin ayrı sınıflarda eğitim görmesi	4
Türkiye koşullarının öğretilmesi için vatandaşlık eğitim sunulması	3
Mülteciler arasında sosyal destek ağlarının kurulması	3
Her sınıf için mülteci öğrencilerin sayısının sınırlandırılması	3

5.2. Öğretmenlere yönelik öneriler: Öğretmen görüşleri incelendiğinde mülteci eğitimi sürdürülen okullarda Arapça bilen öğretmenlerin istihdam edilmesinin öncelik önerilerden olduğu görülmektedir. Ö6 bu konuda *“çocuğun bir derdi oluyor konuşamıyorsunuz hep bir şey arıyorsunuz tercüman arıyorsunuz her dakikada o tercümanı bulma gibi bir şansınız yok. Hem öğretmen hem de Arapça bilen biri olsa bu iş çok kolaylaşır...”* sözleriyle ifade etmiştir. Diğer yandan mülteci öğrencilerle çalışmanın zor bir durum olduğu paydaşlar tarafından ifade edilmiş ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin motive edici destekler sunulması önerilmiştir.

Tablo 13. Öğretmenlere yönelik öneriler

Kod	f
Arapça bilen öğretmenlerin istihdam edilmesi	4
Mültecilerle çalışan öğretmenlere motive edici desteklerin sunulması	3

5.3. Mülteci öğrenci ailelerine yönelik öneriler: Paydaş görüşleri mülteci öğrencilerin ailelerine yönelik aile eğitim hizmetlerine gereksinim duyulduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenler ailelere okulun amacı ve hedeflerinin ne olduğunu, bireye katkılarının neler olacağını aktarılmasının iş birliğini arttıracığını düşünmektedirler. Bununla birlikte mülteci ailelere yönelik dil eğitim sunulmasının sürece oldukça önemli katkılar sunacağı paydaşlarca düşünülmektedir. Ö4 bu konudaki düşüncelerini "...eğer kalacaklarsa burada ailelerin ilk etapta Türkçeyi tamamıyla öğrenmeleri lazım. Bu işimizi çok kolaylaştırır..." sözleriyle ifade etmiştir.

Tablo 14. Mülteci öğrenci ailelerine yönelik öneriler

Kod	f
Mülteci ailelere eğitim sunulması	4
Mülteci ailelerin Türkçe öğrenmesi	2

5.4. Devlet kurumları ve akademiye öneriler

Paydaşlar akademik camianın mülteci eğitimi konusunda farklı disiplinlerde araştırmalar geliştirerek uygulamasını oldukça önemli görmektedirler. Diğer yandan katılımcılar tarafından devlet kurumlarının süreçteki sorunlar göz önünde bulundularak kapsayıcı bir mevzuatla hizmetleri düzenlemesinin sürece katkı sunacağı düşünülmektedir.

Tablo 15. Akademiye ve devlete öneriler

Kod	f
Akademik çalışmaların gerçekleştirilmesi	5
Kapsayıcı bir mevzuat oluşturulması	4

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında Eskişehir’de bir okulda öğrenim gören Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik paydaş görüşleri incelenmiştir. Öğrencilerin sahip oldukları çeşitli özellikler onlara sunulan eğitim hizmetlerinin düzenlenmesinde önemli ipuçları içerebilmektedir. Suriyeli mülteci öğrenciler mülteci olmayan akranlarına göre daha aktif, girişken ve kimi durumlarda saldırgan davranış özellikleri sergilemektedirler. Bu durumun onların içerisinde yaşadıkları toplumsal ortam, geçirdikleri savaş deneyimi ve aile yapısıyla açıklanabilir. Bu tür davranışlar travmatik stres yaşayan çocuklarda ve yetişkinlerde gözlenmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013; Bal & Jensen, 2008). Bununla birlikte ülkemizde gerçekleştirilen bir başka araştırmada Suriyeli mülteci öğrencilerin okullarda şiddet, saldırganlık gibi davranış özelliklerini sergiledikleri bulgu olarak paylaşılmaktadır (Demir, Özdemir ve Köse, 2020). Diğer

yandan mevcut araştırma bulgularından farklı olarak Jafari, Tonga ve Kışla'nın (2018) araştırma bulguları Suriyeli mülteci öğrencilerin dil farklılığının onların uyum konusunda zorluk yaşamadığına neden olmadığını paylaşmaktadır. Bu çalışmada okul öğretmenlerinin gerçekleştirdikleri Suriyeli öğrencileri mülteci akranlarıyla bütünleştirecek grup çalışmaları ve etkinliklerin olumlu etkisi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli mülteci öğrencilerin akranlarıyla bütünleşmesi için öğretmenler ve okul yönetimlerinin organize ettikleri etkinliklerin olası uyum sorunlarına katkı sunacağı söylenebilir.

Araştırma verileri Suriyeli mülteci öğrencilerin akademik özelliklerinin onların Türkçe dilindeki yeterliklerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Türkçe okuma ve yazma becerisi bireyin diğer akademik alanlardaki işlevde bulunma düzeyini önemli ölçüde etkilemekte ve çevresindeki destek kaynaklarından yararlanabilmesine katkı sunmaktadır. Araştırma bu yönüyle Şeker ve Sirkeci (2015) ile Sirin ve Rogers-Sirin (2015) araştırma bulgularıyla paralel bulgular içermektedir. Dolayısıyla mülteci öğrencilere sunulacak dil eğitiminin, onların eğitim hizmetlerinden verimli şekilde yararlanabilmesi için bir önkoşul olduğu söylenebilir. Alanyazında yer alan araştırma bulguları da bu bulguyu desteklemektedir (Arslan, 2011; Erdem, 2017; Eren, 2019; Kiremit, Akpınar ve Tüfekçi Akcan, 2018; Sarier, 2020).

Mülteci öğrencilere yönelik Türkiye'deki eğitim, kapsayıcı bir yaklaşımla Türk öğrencilerle birlikte sürdürülen eğitim sürecini kapsamaktadır. Ancak araştırma verilerinin ortaya koyduğu üzere adrese dayalı okul kayıt sistemi, mültecilerin yoğunluklu olarak yaşadığı bölgelerdeki okullardaki mülteci öğrenci sayısının artmasına bu durum da Türk öğrencilerin okuldan kaydını arttırmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum amaçlı bir şekilde olmasa da mülteci öğrencilerin ayrıştırılmış şekilde eğitim görmesi anlamına gelmektedir. Bu bulgunun mülteci eğitiminin sunulmasında kapsayıcı bir eğitim yaklaşımının benimsenmesi ilkesiyle çeliştiği söylenebilir (Aras ve Yasun, 2016; McCarthy, 2018). Bu durumun önüne geçilmesi amacıyla mülteci öğrencilerin okula yerleştirilmesinde adrese dayalı kayıt sistemi yerine okuldaki mülteci öğrenci sayısını düzenleyen ve okulda ki mülteci sayısına göre destek içeren yeni bir sistemin hayata geçirilmesi önerilebilir. Mülteci öğrencilerle çalışan öğretmenler ve okul yöneticileri, alanyazındaki diğer araştırmalara benzer şekilde (Aydın ve Kaya, 2017; Beyhan ve Epçaçan, 2018; Eren, 2019) okullarının mülteci eğitimi konusunda yeterince desteklenmediğini ifade etmektedirler. Bu durumun onların eğitim sürecinde zorlanmasına neden olmakla birlikte süreç içerisinde yeni yöntemler keşfetmelerini sağladığı görülmektedir. Öğretmenlerin mülteci eğitiminde karşılaştıkları sorunlara çözümleri üretmeleri Bulut, Kanat-Soysal ve Gülçiçek'in (2018) araştırma bulgularıyla benzer niteliktedir. Dolayısıyla Türkiye genelinde mülteci öğrencilerle çalışan öğretmenlerin uygulamaya katkı sunan çözümlerini birbirleri ile paylaşabilecekleri etkileşim olanaklarının sağlanması bu bireylere sunulan eğitim hizmetlerine katkı sunabilir.

Türkiye’deki mülteci eğitiminin daha planlı, koordine ve nitelikli hale getirilmesinin sağlanması amacıyla paydaşların elde ettikleri deneyimler sonucunda ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuç veren uygulamaların bilimsel temelli bir yaklaşımla belirlenerek raporlaştırılmasının önemli olduğu söylenebilir. Dünyadaki en fazla mülteci nüfusa ev sahipliği yapan Türkiye’nin Suriyeli ve diğer ülkelerden gelen mülteci öğrencilerin ve ailelerinin geldikleri ülkelerdeki yaşantıları, göç sırasında ki tecrübeleri ve Türkiye’de buldukları imkânlar ve zorlukların tespit edilmesi mültecilere yönelik kapsayıcı, kültüre uyumlu eğitim programlarının geliştirmesini sağlayacaktır. Bu tür programları geliştirirken mülteci öğrencilerin yaşadıkları zorluklar kadar onların ve ailelerinin olumlu özellikleri de ortaya çıkarılmalıdır. Örneğin bu çalışmada, öğretmenler mülteci çocukların genele olarak Türk öğrencilere göre daha derslerde aktif ve motive olduklarını saptamışlardır. Öğretmenler, iletişim ve eğitim sistemi ile ilgili sorunlar olmasına karşı, mülteci ailelerin de çocuklarının eğitime daha ilgili olduklarını bildirmişlerdir. Türkiye’de kısa bir sürede oluşan milyona yakın mülteci öğrenci nüfusu, Türk eğitim sistemini doğal olarak zorlamaktadır. Bu nedenle üniversitelerdeki eğitim, psikoloji, sosyoloji, ve diğer ilgili alanlardaki araştırmacıların, Milli Eğitim ve diğer ilgili bakanlıkların, alanda bulunan paydaşların (öğrenciler, aileler, öğretmen ve yöneticiler) ortaklaşa çalışarak kapsamlı uygulamalar geliştirmeleri oldukça önemlidir. Bu doğrultuda mülteci öğrencileri ve eğitimcileri destekleyen program ve sistemler ile Türkiye’deki mülteci öğrenciler eğitim, sosyal ve ekonomik alanda başarılı biçimde yer alabilirler. Son olarak Türkiye’nin sahip olduğu mülteci yoğunluğu ve niteliği göz önünde bulundurulduğunda ilgili paydaşlara, bu denli kapsayıcı sistemlerin geliştirilme ve uygulanma sürecinin bilimsel olarak yürütülerek uluslararası boyutta örnek olabilecek model ya da modeller geliştirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)* <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- American Psychological Association. (2010). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. <http://www.apa.org/ethics/code/principles.pdf>. Washington, DC: America. (Erişim Tarihi: 10.01.2020).
- Aras, B., & Yasun, S. (2016). The educational opportunities and challenges of Syrian refugee students in Turkey: Temporary education centers and beyond. *Ipc-Mercator Policy Brief*.
- Arslan, A. (2011). A new group about teaching Turkish to foreigners: refugees and refugee students. *Educational Research and Reviews*, 6(21), 1011-1017.
- Avrupa Komisyonu. (2018). *Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme*. Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye Raporu.

- Aydın, H., & Kaya, Y. (2017). The educational needs of and barriers faced by Syrian refugee students in Turkey: a qualitative case study. *Intercultural Education*, 28(5), 456-473.
- Bal, A. (2014). Becoming in/ competent learners in the United States: Refugee students' academic identities in figured worlds of difference. *International Multilingual Research Journal*, 8(2), 271-290.
- Bal, A., & Jensen, B. (2007). Post-traumatic stress disorder symptom clusters in Turkish child and adolescent trauma survivors. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 16(7), 449-457. <https://doi.org/10.1007/s00787-007-0618-z>
- Bal, A., & Perzigian, A. B. (2013). Evidence-based interventions for immigrant students experiencing behavioral and academic problems: A systematic review of the literature. *Education and Treatment of Children*, 5-28.
- Bazeley, P. & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with NVİVO*. London: SAGE
- Beltekin, N. (2016). Turkey's progress toward meeting refugee education needs: The example of Syrian refugees. *Eurasian Journal of Educational Research*, 66, 175-190
- Berg, B. L. (2009). *Qualitative Research Methods for Social Sciences (7th. Ed.)* Boston: Allyn & Bacon.
- Beyhan, D., & Epeçan, C. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu projesi kapsamında geçici eğitim merkezlerinde görev yapan dil öğreticilerinin dil öğretirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Electronic Turkish Studies*, 13(19), 286-306.
- Bircan, T., & Sunata, U. (2015). Educational assessment of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF] (2015). *Türkiye'deki Suriyeli çocuklar*. (Erişim adresi:http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Türkiyedeki%20Suriyeli%20Çocuklar_Bilgi%20Notu%20Kasim%202015.pdf adresinden 1 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR] (2020). *Figures at glance*. (Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/en-us/figures-at-a-glance.html> adresinden 25 Ekim 2020 tarihinde erişilmiştir.)
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theories and Methods. (5th. Ed.)*. Pearson Education, Inc.
- Bulut, S., Kanat-Soysal, Ö. K., & Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğretmeni olmak: Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1210-1238.
- Candappa, M. (2000). The right to education and an adequate standard of living: Refugee children in the UK. *Int'l J. Child. Rts.*, 8, 261.
- Çelik, Ç., & İçduygu, A. (2019). Schools and refugee children: the case of Syrians in Turkey. *International Migration*, 57(2), 253-267.
- Cole, E. (1998). Immigrant and refugee children: Challenges and opportunities for education and mental health services. *Canadian Journal of School Psychology*, 14(1), 36-50.

Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitim Yaşantılarının İncelenmesi

- Creswell, J. W. (2014). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research (3rd. Ed.)*. Pearson Prentice Hall.
- Demir, B. N., Özdemir, S., & Köse, A. (2020). İlköğretim kademesine Suriyeli öğrencilerin katılması ile oluşan disiplin sorunları hakkında yönetici görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 311-335.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). *Suriyeli mülteciler krizi ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik*. (Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USAKBrookings-report-final-version14November13.pdf> adresinden 27 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.)
- Dogutas, A. (2016). Tackling with refugee children's problems in Turkish schools. *Journal of Education and Training Studies*, 4(8), 1-8.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (1990). *How to Design and Evaluate Research in Education*. McGraw-Hill.
- Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. W. (2012). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications*. Pearson Education, Inc.
- Gormez, V., Kılıç, H. N., Orençul, A. C., Demir, M. N., Mert, E. B., Makhoulta, B., ... & Semerci, B. (2017). Evaluation of a school-based, teacher-delivered psychological intervention group program for trauma-affected Syrian refugee children in Istanbul, Turkey. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(2), 125-131.
- Güçtürk, Y. (2014). *Sürgün ile savaş arasında Suriyeli mülteciler*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). (Erişim adresi: <https://www.setav.org/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/> Eylül 2017 tarihinde erişilmiştir.)
- Holland, D., & Lave, J. (2001). *History in person: Enduring struggles, contentious practice, intimate identities*. SAR Press
- Jafari, K. K., Tonga, N., & Kışla, H. (2018). Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve uygulamaları. *Academy Journal of Educational Sciences*, 2(2), 134-146.
- Jalbout, M. (2015). *Partnering for a better future: ensuring educational opportunity for all Syrian refugee children and youth in Turkey*. Published by Theirworld, A World at School and Global Business Coalition for Education.
- Kiremit, R. F., Akpınar, Ü., & Akcan, A. T. (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.
- Kirk, J., & Winthrop, R. (2007). Promoting quality education in refugee contexts: Supporting teacher development in Northern Ethiopia. *International Review of Education/Internationale Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft/Revue Internationale De l'Education*, 53(5/6), 715-723.

- Maegusuku-Hewett, T., Dunkerley, D., Scourfield, J., & Smalley, N. (2007). Refugee children in Wales: Coping and adaptation in the face of adversity. *Children & Society, 21*(4), 309-321.
- Matthews, J. (2008). Schooling and settlement: Refugee education in Australia. *International Studies in Sociology of Education, 18*(1), 31-45.
- Mccarthy, A. T. (2018). Politics of refugee education: Educational administration of the Syrian refugee crisis in Turkey. *Journal of Educational Administration and History, 50*(3), 223-238.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation. (2nd. Ed.)*. SAGE: London.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi [ORSAM] (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. Rapor No: 195* (Erişim tarihi: <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/09012015104258.pdf> adresinden Haziran 2017 tarihinde erişilmiştir).
- Özkarlı, F. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye göç ve Suriyelilerin enformel istihdamı (Mardin Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Jossey-Bass:San Francisco.
- Saldaña, J., & Omasta, M. (2016). *Qualitative research: Analyzing life*. Sage Publications.
- Sarıer, Y. (2020). Türkiye'de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 3*(1), 80-111.
- Seidman, İ. (2005). Interviewing as qualitative research: a guide for researchers in education and the social sciences. (3rd Ed.). Newyork: Teachers College Press.
- Seker, B. D., & Sirkeci, I. (2015). Challenges for refugee children at school in Eastern Turkey. *Economics & Sociology, 8*(4), 122.
- Sirin, S. R., & Rogers-Sirin, L. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children (p. 13). Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Sullivan, A. L., & Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. *Review of Educational Research, 86*(2), 503-530.
- Szente, J., Hoot, J., & Taylor, D. (2006). Responding to the special needs of refugee children: Practical ideas for teachers. *Early Childhood Education Journal, 34*(1), 15-20.
- Tösten, R., Toprak, M., & Kayan, M. S. (2017). An Investigation of Forcibly Migrated Syrian Refugee Students at Turkish Public Schools. *Universal Journal of Educational Research, 5*(7), 1149-1160.